

Išsipildęs Mokytojos gyvenimas

Donata MITAITĖ

Pirmas iš atminties išplaukęs prisiminimas apie Linkuvos vidurinės mokyklos mokytoją lituanistę **Stanislavą LOVČIKAITĖ** pavasarinis. Jau studijavau, kai Mokytoja pasakė: „Pavasariais galvodavau: kaip gerai, kad jie nemato to, ką matau aš – visai nebegirdėtų, ką sakau.“ Pasirodo, stovėdama prie mokytojo staliuko, ji matydavo žydintį mokyklos sodą. Lietuvių kalbos ir literatūros kabinetas senojoje mokykloje (sakydavom – „raudonuosiuose rūmuose“), pirmame aukšte, langai į kiemą, – vienas jaučiausių; žalsvoje galinėje sienoje freska: baltas Lietuvos žemėlapis, ant jo – rašytojų portretai.

Mokytojos likimas nebuvo nei lengvas, nei palankus jos talentams reikštis. Praėjusį pavasarį, bandydama paguosti mane po mamos mirties, ji perdavė man savo jaunystės dienoraščio sąsiuvinį, rašytą praradus seserį. Sąsiuvinio priešlapyje Mokytoja parašė solidarumo laišką man, pasakojantį ir apie save: „Mano gyvenimo drobėje nuolatinis fonas buvo kokios nors artimųjų nelaimės, ligos, mirtys. Niekas turbūt nė neįtardavo, kad šalia „veiklios visuomenininkės“ gyvena ir amžinų rūpesčių graužiamas mažvaikis, nepajėgiantis išspręsti tų problemų, bet ir negalintis nuo jų atsiriboti. Ne tik „visuomenininkės karjera“ buvo šviesioji (šiek tiek!) pusė. Ypač literatūra, menas, dvasiniai dalykai. A. a. Motiejūnas pranašavo dailininkės karjerą, mokyti. Radžius barė, kam nerašau... Buvo laikai (juk Brolis bolševikų nušautas!), buvo ir mano pesimizmas, kažkoks plaukimas pasroviui – beprasmiškos gyvenimo suvokta drama. Gal net tragedija. Linkuvoj [...] atsirado „antrasis kvėpavimas“ – išgelbėti tai, ką galima, bent Lietuvos vardą Jums, savo mokiniams, perduoti. [...] Sudeginau dienoraščius, nors jie buvo literatūriški, bet man ne tiek įdomūs, kiek skaudūs. Skaudūs dėl neišsipildžiusio gyvenimo.“ Fragmentas liudija: jei būtų rašiusi, būtų parašiusi turiningą, negailestingai sąžiningą intelektualinę autobiografiją.

Kiekvienas žmogus daugmaž nujaučia savo galimybių ribas, ir ji, be abejo, žinojo, kad būtų sugebėjusi žymiai daugiau nei mokyti provincijos vaikus. Bet mokė juos reikliai, su meile, potekstėje, o dažnai ir tekste pabrėždamas: „Lietuviais esame mes gimę, lietuviais norime ir būt.“ Visa tai labai gerai jautėme. Suvokėme, kad į jos pamokas nedera ateiti nepasiruošus, kad klausimas „Tai neskaitei kūrinio?“ pranašauja beveik nebeišvengiamą dvejetą. Betgi skaityti ir per jos pamoką kalbėti apie tai, ką perskaičiau, buvo įdomu. Vienuoliktose klasėse grupė geresnių mokinių lankė Mokytojos vadovaujamą užsienio literatūros fakultatyvą; pirmosios žinios apie R.M.Rilkę, F.Kafką,

■ S.Lovčikaitė

A.Camus ir daugelį kitų, tada visai ne programinių autorių, be kurių neišsivaizduojama modernioji Europos literatūra, – iš ten, iš aštuntojo praėjusio amžiaus dešimtmečio pabaigos fakultatyvo Linkuvos vidurinėje, kuris, manau, atsirado iš pačios Mokytojos interesų ir entuziazmo: jai buvo svarbi ir įdomi ta literatūra, todėl ji siekė pratrinti akis ir mums. Prieš vieną pamoką apsisprendžiau paklausti Mokytojos, ar man užtektų gabumų studijuoti lituanistiką. Apsispręsti buvo sunku, klausti stigo drąsos, bet Mokytoja įėjo į kabinetą, apžvelgė visus, o man pasakė: „Ko su tokia viltimi mane žiūri?“ Talentingas pedagogas skaito ir iš mokinio akių.

Jai buvome dėkingi už mokykloje vykusius susitikimus su Marcelijum Martinaičiu, Laimonu Noreika, Judita Vaičiūnaite, Juozu Apučiu, Albertu Zalatorium ir daugeliu kitų svarbiausių to laiko lietuvių literatūros asmenybių. Paskutiniaisiais metais vis kartojo negalinti patikėti, kad Juozo Apučio, Jono Strielkūno, Albino Bernoto nebėra. Apie pastarojo mirtį jai pasakiau aš, išgirdau beveik atodūsį: „Albinėlis...“ Matyt, jai labai stigo intelektualesnės aplinkos, atitraukiančio nuo banalios kasdienybės rūpesčių bendravimo su kultūros žmonėmis. Ne kartą girdėjau ją, nepatenkintą, kad Linkuvoje kas nors vyksta, tarkim, Poezijos pavasario renginys, o mokiniai, mokytojai ar tiesiog miestelio visuomenė menkai dalyvauja. Mokytojai buvo atgrasus dvasinis ir intelek-

tualinis tingumas, interesų stoka. Su J.Apučiu jiedu artimai draugavo.

Jau paskutiniaisiais mėnesiais kalbėjom su Mokytoja apie Justiną Marcinkevičių, apie nesibaigiančius jo puldinėjimus dėl tikrų ar tariamų konformistinių jaunystės nuodėmių. „Jie nežino, ką jo poezija tada mums reiškė“, – pasakė Mokytoja, prisimindama sovietmetį, kada jai pačiai visko teko patirti, nes ne kartą atrodė, kad jai, kaip „nacionalistei“, mokyklos durys bus užtrenktos. Įkalbinėjau parašyti, „ką reiškė“. Mokytoja atsakė, kad įstengtų nebent kaip nors sureaguoti, jei atvežčiau jai kokį bjaurų straipsnį. Buvo tų straipsnių, bet Mokytojai jų taip ir nebepardžiau, suprasdama, kad jai, slaugančiai sunkiai sergančią seserį, rašyti nebėra nei laiko, nei jėgų. Dėl savo sveikatos – buvo širdininkė – iluzijų neturėjo, nebeprimdavo mano naivaus guodimo: atseit, blogas oras ar pereinamasis metų laikas, todėl jai ir negera. Vasarą šnekėtis dažniausiai išėdavome ant suoliuko po jos sodintais medžiais prie daugiabučio namo. Tuos medžius, kaip ir apskritai medžius, labai brangino, bet ir čia iluzijų neturėjo: „Kai aš numirsiu, tikriausiai iškirs.“ Tačiau iki pat galo išlaikė imlų, gyvą protą, daug skaitė, nepaprastai tiksliai, sakyčiau, su kvalifikuoto literatūrologo išmanymu reziumuodavo perskaitytos knygos įspūdžius. Net ligoninėje, jau klejodama paskutinės ligos patale, ji kalbėjo ne apie save, bet apie tariamai atvežtą unikalų rankraštį, kuris būtų turįs pasiekti mokslininkus, apie tai, kaip galima mokiniams parodyti lietuvių kalbos reikšmingumą. Vidiniai įsipareigojimai kultūrai, Lietuvai, mokyklai jai buvo patys svarbiausi, jaučė ne tik į sąmonę, bet jau ir į pašąmonę.

Turbūt čia derėjo susikačiuoti Mokytojos auklėtinių laidas, jos suburto folklorinio ansamblio „Linkava“ koncertus bei programas, aptarti jos knygas, bent jau tą didžiąją „Linkava: tradicija dabartyje“, papasakoti apie paskutinį jos veiklos Linkuvoje ženklą – paminklą rašytojui Juozui Paukšteliiui su užrašu „Čia mūsų namai“, apie visada išlaikytą pilietinę drąsą ir žmogiškąjį orumą. Derėjo pasakyti, kad nežinia kada kitą tokį žmogų Linkuvos žemė užaugins, jei iš viso beužaugins. Bet už padarytų darbų visada norisi pamatyti gyvą, laimingą ar kenčiantį žmogų.

Vienas Justino Marcinkevičiaus eilėraštis pradėdamas taip: „Likime, angelai kuprotas...“ Tokie jau yra tie žmonių likimai, jungiantys angeliško idealumo pažadą ir gyvenimo uždedamą netobulą išsipildymo kuprą. Neišsipildęs, bet, be abejo, ir išsipildęs, nors gal ir ne tuo idealiuoju būdu yra mūsų Mokytojos gyvenimas.

Kaip savotiškas priesakas pragmatiškoje mūsų kasdienybėje lieka paskutinė minėto jos laiško frazė: „Laikykimės vieni kitų.“